

ANNA ZELLMMA

(NIE) KWESTIONOWANA ROLA PEDEUTOLOGII
W KSZTAŁCENIU PRZYSZŁYCH NAUCZYCIELI RELIGII

(UN)QUESTIONABLE ROLE OF PEDEUTOLOGY IN
TRAINING FUTURE TEACHERS OF RELIGION

A b s t r a c t. Preliminary training of religion teachers includes different areas of theological, humanist, pedagogical and catechetical education. To be qualified to teach religion, theology students are required to gain knowledge in pedagogy, didactics, psychology and to develop their practical skills and social competences. Among these general issues, knowledge of the teaching profession is worth particular attention.

Analyses carried out for this paper aimed to present the unquestionable role of pedeutology in training future religion teachers. It has been observed that multi-aspect knowledge about the teacher, different concepts of teacher training and socio-cultural factors that affect a teacher's work correspond with the guidance provided in documents of the Church. Moreover, it allows a better understanding of one's professional role and the ethical dimension of one's educational work. It also favours developing responsibility for others in teachers, especially for students. While pursuing these objectives, it is worth paying attention to a proper understanding of the detailed issues of pedeutology and to developing the ability to think and act creatively in different teaching situations. Preferred methods include those based on dialogue and team work. They stimulate future religion teachers and reinforce the endeavours to achieve one's own educational maturity and style of catechesis.

Key words: pedeutology; catechetical, teacher of religion; education; formation; pedagogy.

Kształcenie przyszłych nauczycieli religii jest procesem wielowątkowym, który ma miejsce we wstępnej formacji. Obejmuje nie tylko przekazywanie i przyswajanie wiedzy z zakresu teologii, psychologii, pedagogiki, dydaktyki i metodyki, ale także rozwijanie umiejętności zawodowych związanych z aktywnością dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą w szkole. Tak określone procesy kształcenia ukie-

runkowane są na zdobycie nauczycielskich kwalifikacji, które wymagają ustawicznej aktualizacji i redefinicji¹. Uzyskanie tych kwalifikacji zwykle dokonuje się w czasie studiów teologicznych o specjalności nauczycielskiej, określanej terminem „katechetyczno-pastoralna” lub „nauczycielsko-katechetyczna”. Zgodnie z obowiązującym prawem² w kształceniu przyszłych nauczycieli religii zwraca się uwagę nie tylko na zagadnienia merytoryczne (teologiczne, katechetyczne), ale także pedagogiczne, psychologiczne, metodyczne³. Studenci są zobowiązani do uczestnictwa w wykładach i ćwiczeniach z zakresu pedagogiki, psychologii, dydaktyki i metodyki oraz do realizacji praktyk pedagogicznych w różnych typach szkół⁴. Niewątpliwie oprócz powyższych elementów w kształceniu przyszłych nauczycieli religii ważne miejsce zajmuje formacja duchowa⁵. U jej podstaw znajduje się osobiste powołanie oraz świadomość misji do wypełnienia w Kościele i w społeczeństwie, które w znacznym stopniu decyduje o kształtowaniu się profesjonalizmu i wiarygodności nauczyciela religii⁶.

W związku z powyższym pojawia się pytanie: jaką rolę spełnia pedeutologia w kształceniu przyszłych nauczycieli religii? Poszukując odpowiedzi, warto pamiętać, że „Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 roku w sprawie standardów przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela”⁷ zakłada wyposażenie studentów w wiedzę z zakresu pedeutologii. Za istotne uznaje się też kształtowanie umiejętności niezbędnych do kom-

---

¹ Zob. np. *Obwieszczenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2015 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli*, „Dziennik Ustaw RP” z 2015, poz. 1264; *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 kwietnia 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli*. „Dziennik Ustaw RP” z 2012, poz. 426; por. *Porozumienie pomiędzy Konferencją Episkopatu Polski oraz Ministrem Edukacji Narodowej z dnia 6 września 2000 r. w sprawie kwalifikacji wymaganych od nauczycieli religii*. „Dziennik Urzędowy MEN” z 2000, nr 3, poz. 21.

² *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 roku w sprawie standardów przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela*, „Dziennik Ustaw RP” z 2012, nr 0, poz. 131.

³ Tamże.

⁴ Tamże.

⁵ Zob. np. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań: Pallottinum 1998, nr 239, 246-247.

⁶ Tamże.

⁷ „Dziennik Ustaw RP” z 2012, nr 0, poz. 131.

petentnej realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych i opiekuńczych w różnych typach szkół.

W poniższych analizach za punkt wyjścia przyjęto właściwe rozumienie terminu „pedeutologia”. Termin ten wiąże się z kształceniem przygotowującym studentów teologii do nauczania religii w szkole, a więc z początkowym etapem formacji, obejmującym przygotowanie merytoryczne oraz pedagogiczno-katechetyczne. W tym kontekście podjęte zostaną analizy dotyczące celów, zadań i treści pedeutologii w kształceniu przyszłych nauczycieli religii. Przybliży się też metodykę prowadzenia zajęć z pedeutologii oraz zwróci uwagę na problemy otwarte związane z kształceniem przyszłych nauczycieli religii.

1. PODSTAWOWY TERMIN „PEDEUTOLOGIA” – ZAKRES ZNACZENIOWY, GENEZA I ROZWÓJ

We współczesnej literaturze pedagogicznej termin „pedeutologia” (gr. *paidutēs* „wychowawca”, *lógos* „słowo”, „nauka”) występuje w kontekście kształcenia, doksztalcenia i doskonalenia zawodowego osób zaangażowanych w nauczanie i wychowanie⁸. Polscy badacze zgodnie twierdzą, że termin ten wskazuje na subdyscyplinę pedagogiczną, która zajmuje się szerokim spectrum zagadnień dotyczących nauczycieli⁹. Najczęściej wymieniają następujące treści: osobowość nauczyciela, uwarunkowania wyboru zawodu nauczycielskiego (w tym także kryteria doboru kandydatów), kształcenie, kwalifikacje, doksztalcenie, doskonalenie, samokształcenie, talent pedagogiczny, autorytet, awans zawodowy nauczycieli, etykę zawodu nauczyciela oraz warunki pracy, kompetencje, rolę i funkcje społeczne, przemiany w strukturze zawodowej nauczycieli, satysfakcję zawodową i samorealizację, kontrolę i ocenę pracy nauczycieli, innowacje pedagogiczne¹⁰. Tak ogólnie określone zagadnienia zostają uszczegółowione i rozpatrywane nie tylko z perspektywy pedagogiki, ale także innych nauk społecznych i humanistycznych. Stąd też definiując pedeutologię, polscy badacze zwracają uwagę

⁸ J. SZEMPRUCH, *Pedeutologia. Studium teoretyczno-pragmatyczne*, Kraków: Impuls 2013, s. 10.

⁹ Zob. np. K. KWIATKOWSKA, *Pedeutologia*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne 2008, s. 17-23; Cz. KUPISIEWICZ, M. KUPISIEWICZ, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2009, s. 133; W. OKOŃ, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 1998, s. 289; I. SZEMPRUCH, *Pedeutologia. Studium teoretyczno-pragmatyczne*, s. 11 nn.

¹⁰ Tamże.

na jej interdyscyplinarny wymiar¹¹. Odwołują się przy tym do genezy tej subdyscypliny pedagogicznej, upatrując jej początków w czasach starożytnych¹². Dostrzegają też znaczenie zarówno refleksji na temat nauczycieli, jak też praktyki kształcenia nauczycieli w średniowieczu oraz w okresie renesansu i oświecenia¹³.

Początków rozwoju pedeutologii jako nauki o nauczycielu – wychowawcy, polscy badacze upatrują na przełomie XIX i XX wieku. Uznają przy tym znaczący wkład Jana Władysława Dawida i jego dzieła *O duszy nauczycielstwa* (1912) w zapoczątkowanie naukowej refleksji nad nauczycielem. Obok tego wymieniają opracowania takich autorów, jak: Józef Mirski (*Projekt nauki o nauczycielu, czyli pedeutologii*), Ignacy Sznajder (*Pedeutologia, jej rozwój i metody*), Henryk Rowid (*Nowa organizacja studiów nauczycielskich w Polsce i za granicą. Instytuty pedagogiczne. Akademię pedagogiczne. Pedagogia*)¹⁴. W tym kontekście słusznie zwracają uwagę na fakt, że od początku XX wieku do lat trzydziestych tego wieku w pedeutologii dominowały zagadnienia dotyczące szczególnych, pożądanych właściwości nauczyciela takich, jak. np. „miłość dusz”, „kontaktowość”, „talent pedagogiczny”¹⁵. Określano też psychologiczno-indywidualistyczne właściwości osoby nauczyciela, ukonkretnione w analizach dotyczących: „jaki jest w rzeczywistości nauczyciel, [...] jaki powinien być, [...] jak należy kształcić nauczycieli”¹⁶. W kolejnym etapie rozwoju pedeutologii (od lat trzydziestych do pięćdziesiątych XX wieku) obok pożądanych cech osobowych nauczyciela rozpatrywanych z perspektywy psychopedagogicznej, eksponowano także jego umiejętności dydaktyczne i wychowawcze związane z pracą zawodową¹⁷. Stopniowo też (w latach 60., 70. i 80. XX wieku) podejmowano badania nad powołaniem, kompetencjami i rzeczywistą działalnością nauczyciela¹⁸. To przyczyniło się do wyeksponowania socjologiczno-politycznych i technologiczno-pedagogicznych aspektów w badaniach nad nauczycielem¹⁹. Pod koniec XX wieku i w pierwszej dekadzie XXI wieku poszerzono zakres badań o takie zagadnienia, jak: kwali-

¹¹ Tamże.

¹² Zob. np. K. KWIATKOWSKA, *Pedeutologia*, s. 17 nn; J. SZEMPRUCH, *Pedeutologia. Studium teoretyczno-pragmatyczne*, s. 11 nn.

¹³ Dla przykładu warto tu wskazać pracę Grzegorza Piramowicza *Powinności nauczyciela* (1787). Cyt za: J. SZEMPRUCH, *Pedeutologia. Studium teoretyczno-pragmatyczne*, s. 11 nn.

¹⁴ Tamże, s. 13-15; K. KWIATKOWSKA, *Pedeutologia*, s. 19-21, 28-29.

¹⁵ J. SZEMPRUCH, *Pedeutologia. Studium teoretyczno-pragmatyczne*, s. 15-30.

¹⁶ Tamże, s. 18.

¹⁷ Tamże, s. 18- 35.

¹⁸ Tamże; Cz. BANACH, *Pedeutologia*, w: *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, t. IV, red. T. Pilch, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2005, s. 302.

¹⁹ Tamże; J. SZEMPRUCH, *Pedeutologia. Studium teoretyczno-pragmatyczne*, s. 18-35.

fikacje i kompetencje zawodowe nauczycieli oraz wieloaspektowe ujmowanie dydaktyczno-wychowawczej i opiekuńczej aktywności nauczyciela²⁰. Na tej podstawie wyeksponowano orientację personalistyczną w pedeutologii²¹. Zwrócono też uwagę na „prawomocność wychowawczej ingerencji”²², ideę racjonalności emancypacyjnej i potrzebę wyzwania się nauczyciela z zewnętrznych ograniczeń, osobę nauczyciela i ucznia. Stąd też współczesna pedeutologia ma wyraźną orientację personalistyczną. „Ujmuje edukację i działanie nauczyciela [...] – jak trafnie zauważa Jolanta Szempruch – jako sztukę, czynność rozpoznającą, porządkującą i nadającą sens oraz znaczenie rzeczywistości, jako drogę wyzwania, autokreacji człowieka i współkreacji świata, jako swoiste przymierze osób uczestniczących w relacji edukacyjnej”²³. Za swój podstawowy przedmiot badań uznaje nauczyciela – w jego jednostkowym i zbiorowym funkcjonowaniu oraz jako zawód rozpatrywany w różnych kontekstach społeczno-kulturowych i perspektywach. Konsekwentnie pedeutolodzy podejmują m.in. analizy na temat „(1) nauczyciela w ogóle, bez powiązania go z określonym miejscem i czasem; (2) [...] sytuacji nauczyciela i jego zawodu w określonym miejscu i czasie”²⁴ oraz „retrospektywnie opisują sytuację nauczycieli i rozwoju zawodu nauczycielskiego na podstawie źródeł historycznych”²⁵ i projektują działania dotyczące kształcenia i doskonalenia zawodowego w kontekście zmian społeczno-kulturowych i edukacyjnych²⁶. W tak ukierunkowanych analizach uwidaczniają się nie tylko historyczne aspekty myśli pedeutologicznej i normatywne nurty badań, ale także aspekty podmiotowe, etyczne, dydaktyczne i metodyczne. Stopniowo badacze poszerzają obszary badawcze m.in. o takie zagadnienia, jak np.: społeczne źródła przemian zawodu nauczyciela, filozoficzne i etyczne dylematy zawodu nauczyciela, aktywność zawodowa nauczyciela w warunkach zmian społeczno-kulturowych²⁷. Wykorzystują przy tym nie tylko „kategorie poznawcze właściwe badaniom empirycznym (np. pomiary, wskaźniki liczbowe, procentowe, procedury statystyczne), [...] [ale także] kategorie właściwe dyscyplinom humanistycznym (np. rozumienie, przeżycie, ekspresję, dialog)”²⁸, co sprawia, że pedeutologia integralnie wiąże się zarówno z naukami społecznymi (psychologią,

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże.

²² Tamże, s. 18.

²³ Tamże.

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże.

²⁷ Tamże, s. 22-46; K. KWIATKOWSKA, *Pedeutologia*, s. 28 nn.

²⁸ J. SZEMPRUCH, *Pedeutologia. Studium teoretyczno-pragmatyczne*, s. 20.

pedagogiką, socjologią), jak też z humanistycznymi (filozofią, etyką, polityką oświatową, teologią)²⁹. Uzasadnione zatem wydaje się odbywanie zajęć z pedeutologii na różnych specjalnościach przygotowujących do prowadzenia zajęć szkolnych i pozaszkolnych. Dotyczy to także studiów teologicznych, na których prowadzi się kształcenie pedagogiczno-katechetyczne.

2. CELE I ZADANIA PEDEUTOLOGII W KSZTAŁCENIU PRZYSZŁYCH NAUCZYCIELI RELIGII

Zgodnie z założeniami kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela³⁰ współczesna pedeutologia – jako wielowątkowy i otwarty na nowe, osadzone w różnych kontekstach, pola dyskusji przedmiot wykładów i ćwiczeń³¹ – spełnia ważną rolę w formacji wstępnej przyszłych nauczycieli religii. Tego rodzaju zajęcia, realizowane na studiach teologicznych, mają bowiem na celu zapoznanie studentów z podstawowymi zagadnieniami z zakresu teorii pedeutologicznej, a zwłaszcza z pojęciami i koncepcjami, które pozwalają na rozumienie kształcenia nauczycieli oraz uwarunkowań pracy i rozwoju zawodowego nauczyciela we współczesnych kontekstach edukacyjnych³². Obok odkrywania różnych obszarów współczesnej wiedzy o nauczycielu i jego przygotowaniu do pracy edukacyjnej za ważne uznaje się również wspieranie przyszłych nauczycieli religii w kształtowaniu umiejętności analizowania, oceniania i projektowania działań związanych z aktywnością dydaktyczno-wychowawczą w szkole (w tym także z awansem zawodowym, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu, refleksyjnością, kreatywnością w myśleniu i działaniu, innowacyjnością, konstruowaniem osobistych teorii pedagogicznych) oraz prowadzenia dialogu z innymi (np. nauczycielami, uczniami, rodzicami, ekspertami) i współdziałania w zespole³³. Zajęcia z zakresu pedeutologii zmierzają więc do przekazania wiedzy o zawodzie

²⁹ Tamże, s. 21.

³⁰ Załącznik do „Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 roku w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, „Dziennik Ustaw RP” z 2012, nr 0, poz. 131.

³¹ J. SZEMPRUCH, *Pedeutologia. Studium teoretyczno-pragmatyczne*, s. 44-46.

³² Zob. np. tamże; S. KRAWCEWICZ, *Pedeutologia*, w: *Encyklopedia Pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Warszawa: Fundacja Innowacja 1993, s. 583-592; por. A. ZELMA, *Pedeutologia (syllabus: Wydział Teologii UWM w Olsztynie)*, <http://www.uwm.edu.pl/wt/upload/file/SYLABUSY/TEO%20Pedeutologia.PDF> [dostęp: 8.05.2016], s. 1-3.

³³ Tamże. Por. Załącznik do Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 roku w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, poz. 131.

nauczycielskim w powiązaniu z uwarunkowaniami psychologicznymi, społecznymi i kulturowymi oraz rozwijania umiejętności analizy i oceny alternatywnych sposobów myślenia o nauczycielu i o kształceniu zawodowym. Obok tych celów zwraca się uwagę na kształtowanie kompetencji społecznych³⁴.

Z uwagi na specyfikę nauczania religii i niepowtarzalność zdarzeń edukacyjnych oraz związaną z tym niemożność przewidzenia całej struktury czynności zawodowych nauczyciela religii za ważne zadanie zajęć z pedeutologii należy uznać: 1) zachęcanie studentów teologii do krytycznej refleksji nad praktyką dydaktyczno-wychowawczą nauczyciela (w tym także nauczyciela religii), odkrywania i argumentowania wyboru wartości tworzących etos zawodowy, rozpoznawania dynamiki rozwoju zawodowego i konstruowania własnych projektów w tym zakresie; 2) rozwijanie potrzeby i umiejętności prowadzenia namysłu nad własną aktywnością pedagogiczną³⁵. Integralnie z tym związane są działania ukierunkowane na ukazywanie studentom teologii etycznego wymiaru pracy nauczycielskiej oraz wspomaganie w kształtowaniu odpowiedzialności za podejmowaną aktywność dydaktyczno-wychowawczą i opiekuńczą³⁶. Dzięki tak ukierunkowanym zajęciom z pedeutologii możliwe staje się stopniowe wspieranie przyszłych nauczycieli religii nie tylko w przyswajaniu wiedzy o zawodzie nauczyciela i odkrywaniu jej osobistego znaczenia, ale także w kształtowaniu umiejętności odnoszenia tej wiedzy do praktyki edukacyjnej związanej z nauczaniem religii w szkole. Wszystko to spełnia ważną rolę w stopniowym rozpoznawaniu kontekstu społeczno-kulturowego i edukacyjnego pracy nauczyciela religii oraz w uzdalnianiu przyszłych nauczycieli religii do odpowiedzialnego podejmowania zadań dydaktycznych, wychowawczych, opiekuńczych i katechetycznych. Wpisuje się zatem w założenia wstępnej formacji pedagogicznej, której celem jest wspieranie przyszłych nauczycieli religii w osiąganiu dojrzałości wychowawczej i własnego stylu katechizowania³⁷. Co więcej, wzbogaca działania podejmowane w ramach formacji biblijno-teologicznej i katechetycznej o aspekty istotne dla funkcjonowania i rozwoju zawodowego nauczyciela religii w środowisku szkolnym.

³⁴ A. ZELMA, *Pedeutologia (syllabus: Wydział Teologii UWM w Olsztynie)*, s. 1-3.

³⁵ Tamże. Por. Załącznik do Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 roku w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, poz. 131.

³⁶ Tamże.

³⁷ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, nr 244-245.

3. TREŚCI KSZTAŁCENIA W RAMACH PEDEUTOLOGII NA STUDIACH TEOLOGICZNYCH

Zajęcia z pedeutologii adresowane do studentów teologii, którzy przygotowują się do nauczania religii, obejmują szerokie spectrum zagadnień. Do nich zalicza się m.in. teorie dotyczące osoby i tożsamości nauczyciela, funkcje zawodowe nauczyciela, współczesne orientacje w edukacji nauczycielskiej, koncepcje kształcenia nauczycieli oraz społeczne i osobowościowe uwarunkowania rozwoju osobowego i zawodowego nauczyciela³⁸. Są to kwestie istotne dla przyszłych nauczycieli religii. Wiąże się bowiem wprost z formacją pedagogiczną, której cele i treści zostały określone w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji*³⁹. Pozwalają poznać aktywność nauczyciela religii w wielorakich kontekstach społeczno-kulturowych i edukacyjnych oraz dostrzec różne tendencje pedeutologiczne warunkujące współpracę wszystkich nauczycieli i ich zaangażowanie na rzecz holistycznego rozwoju uczniów.

W kształceniu przyszłych nauczycieli religii znaczące są również takie zagadnienia, jak: etyczny wymiar zawodu nauczyciela, role i powinności zawodowe nauczyciela, osobowość, kunszt nauczycielski oraz przygotowanie zawodowe i profesjonalny rozwój nauczyciela⁴⁰. Dopełniają one działania formacyjne związane z przekazem wiedzy o zasadach pedagogii katechetycznej oraz sposobach nauczania religii i wychowania chrześcijańskiego.

Do obszarów merytorycznych, znaczących dla przyszłych nauczycieli religii, należy też zaliczyć następujące treści: kwalifikacje i szczegółowe kompetencje współczesnego nauczyciela, osobiste teorie pedagogiczne, odpowiedzialność prawna nauczyciela oraz kreatywność w myśleniu i działaniu nauczyciela⁴¹. Wymienione zagadnienia warto uzupełnić o problemy związane z programem wewnętrznym nauczyciela, uczeniem się w miejscu pracy, doksztalcaniem i doskonaleniem zawodowym, ścieżką awansu zawodowego nauczyciela w szkole, refleksyjnością, wypaleniem zawodowym i sposobami przeciwdziałania symptomom wypalenia zawodowego oraz z radzeniem sobie ze stresem w szkole i profilaktyką chorób związanych

---

³⁸ Załącznik do Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 roku w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, poz. 131.

³⁹ Por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, nr 244-245.

⁴⁰ Załącznik do Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 roku w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, poz. 131.

⁴¹ Tamże.

z wykonywaniem zawodu nauczyciela⁴². Znajomość tych zagadnień oraz umiejętność ich analizowania i oceniania może wspomóc przyszłych nauczycieli religii w skutecznym wypełnianiu zadań dydaktyczno-wychowawczych i opiekuńczych w szkole. Bez wyżej wymienionej wiedzy trudno umiejętnie programować lekcje religii i inne zajęcia wychowawcze w szkole oraz właściwie realizować zadania związane z animacją grupy i profilaktyką szkolną. Twórcze odniesienie do zagadnień z zakresu pedeutologii wzmacnia zdolność wychowawczą nauczyciela religii oraz poszerza zakres jego kompetencji pedagogicznych⁴³. Pomaga w łączeniu teorii z praktyką. Przybliża bowiem aktualne problemy aktywności zawodowej nauczyciela we współczesnych kontekstach społeczno-kulturowych i edukacyjnych oraz pobudza do osobistego namysłu i konfrontacji wiedzy pedeutologicznej z osobistym doświadczeniem.

4. METODYKA PROWADZENIA ZAJĘĆ Z PEDEUTOLOGII

O znaczącej, bezdyskusyjnej roli pedeutologii w kształceniu przyszłych nauczycieli religii decyduje również metodyka prowadzenia zajęć. Osiągnięcie zakładanych celów, rozpisanych w formie efektów kształcenia, wymaga właściwej organizacji pracy studentów poprzez dobór odpowiednich form i metod wielostronnej aktywizacji. Obok wykładów z pedeutologii, dowartościować należy ćwiczenia i zajęcia konwersatoryjne prowadzone w małych grupach⁴⁴. Istotne wydaje się przy tym wzbogacanie wykładów informacyjnych o wykłady problemowe i konwersatoryjne⁴⁵.

Podczas ćwiczeń i zajęć konwersatoryjnych warto zwrócić uwagę na stwarzanie przyszłym nauczycielom religii warunków do aktywnego udziału, twórczego myślenia i działania, a przede wszystkim do dialogu, konstruowania wiedzy, negocjowania znaczeń, kształtowania umiejętności samodzielnego uczenia się, krytycznego analizowania zdarzeń edukacyjnych, twórczego przetwarzania informacji i wykorzystania jej do rozwiązywania problemów oraz posługiwania

---

⁴² Tamże.

⁴³ Por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, nr 244-245.

⁴⁴ Zob. więcej o rozwiązaniach metodycznych w kształceniu akademickim np. w: W. WRÓBLEWSKA, *Metody pracy ze studentami w kontekście efektów określonych w Krajowych Ramach Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego*, „E-Mentor” 2012, nr 1, s. 14-19.

⁴⁵ Tamże.

się technologią informacyjną w realizacji zadań edukacyjnych⁴⁶. Wskazane jest też stosowanie w czasie ćwiczeń, zajęć konwersatoryjnych i wykładów takich rozwiązań metodycznych, które przyczyniają się do kształtowania umiejętności pracy w grupie (także w warunkach stresu), otwartości na zmiany, zdolności motywowania siebie i innych, umiejętności konstruktywnego rozwiązywania konfliktów i problemów otwartych⁴⁷. Służą temu formy pracy zespołowej (w małych grupach) i partnerskiej (w parach) oraz metody problemowe i poszukujące, gry sytuacyjne, projekty edukacyjne, różne odmiany dyskusji, autorskie interaktywne prezentacje multimedialne oraz projektowanie (za pomocą scenariusza) i prowadzenie ćwiczeń aktywizujących grupę⁴⁸. Ich zastosowanie przyczynia się do aktywnego udziału studentów w czasie zajęć z pedeutologii, a przez to do urzeczywistniania zasad podmiotowości i wielostronnej aktywizacji oraz rozwijania kompetencji komunikacyjnych, metodycznych, społecznych⁴⁹. Co więcej, sprawia, że studenci są aktywnym podmiotem procesu kształcenia przygotowującego do pracy w charakterze nauczyciela religii. Mają wiele możliwości odwołania się do osobistego doświadczenia życiowego i edukacyjnego. W ten sposób zostaje wzmocniona wartość edukacyjna wykładów, ćwiczeń i konwersatoriów z pedeutologii.

5. PROBLEMY OTWARTE

Mimo znaczącej, bezdyskusyjnej, roli współczesnej pedeutologii w kształceniu studentów teologii pojawiają się pewne pytania, które zasługują na uwagę katechetów zaangażowanych we wstępną formację nauczycieli religii. Dotyczą one m.in. kwestii formalnych związanych z upowszechnianiem wiedzy o nauczycielu wśród przyszłych nauczycieli religii. Tylko na Wydziale Teologii UWM w Olsztynie w programach kształcenia pedagogiczno-katechetycznego na studiach teologicznych zaplanowano zajęcia z pedeutologii⁵⁰. W pozostałych ośrodkach akademickich wiedzę o nauczycielu, jego kwalifikacjach i różnych aspektach aktywności zawodowej we współczesnych kontekstach społeczno-kulturowych

---

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Zob. *Wydział Teologii Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie. Plany kształcenia*, http://www.uwm.edu.pl/wt/50,Plany_ksztalcenia.html [dostęp: 8.05.2016].

i edukacyjnych potraktowano jako obszar refleksji prowadzonej w ramach zajęć z pedagogiki, dydaktyki i katechetyki⁵¹. Trudno jednak określić, w jakim stopniu tak podejmowane zagadnienia z zakresu pedeutologii inspirują studentów teologii do refleksji nad rzeczywistością edukacyjną oraz zróżnicowanym kształceniem i rolą zawodową. Sytuacja ta niejako wymusza zwrócenie większej uwagi na różne konteksty kształcenia oraz działania nauczycieli w warunkach zmian społeczno-kulturowych i edukacyjnych. Skłania też do podjęcia debat związanych z zasadnością wyodrębnienia pedeutologii w programach studiów teologicznych.

Aby rzetelnie prowadzić zajęcia z pedeutologii nie wystarczy wiedza z zakresu katechetyki, nawet w jej integralnym ujęciu. Potrzebna jest dobra znajomość współczesnych obszarów, kontekstów i nurtów badań pedeutologicznych. Warto w przyszłości zastanowić się (a nawet zweryfikować empirycznie) na ile to zadanie zasługuje na uwagę i w praktyce jest możliwe do realizacji.

Niemniej istotna wydaje się również debata w gronie osób odpowiedzialnych za wstępną formację nauczycieli religii na temat sposobów korelowania i integrowania wiedzy o nauczycielu przekazywanej w czasie wykładów i ćwiczeń z doświadczeniami osobistymi studentów, które powstały w oparciu o bycie w roli ucznia oraz praktykanta w szkole. Właściwe odwołanie do doświadczeń edukacyjnych przyszłych nauczycieli religii i umożliwianie studentom komunikowania się między sobą spełnia ważną rolę w kształtowaniu umiejętności świadomej refleksji nad i w trakcie działania oraz twórczego przekraczania roli zawodowej.

Wyżej określone problemy otwarte nie kwestionują znaczącej roli pedeutologii w kształceniu przyszłych nauczycieli religii, lecz inspirują do namysłu na temat szczegółowych kwestii związanych ze wstępną formacją i twórczej dyskusji. Stanowią też okazję do podejmowania dialogu katechetyków z przedstawicielami pedeutologii w celu przywracania etycznego wymiaru pracy nauczycieli we współczesnej szkole.

---

⁵¹ Zob. np. Wydział Teologii KUL Jana Pawła II. Kurs B (stacjonarne jednolite magisterskie). Rok akademicki 2015/2016. <http://e.kul.pl/qlprogram.html?ra=1&etap=0&kid=28&op=2> [dostęp: 8.05.2016]; Wydział Teologiczny UKSW w Warszawie. Program studiów i punkty ECTS, http://teologia.uksw.edu.pl/sites/default/files/uchwa%C5%82a_2014.pdf [dostęp: 8.05.2016]; Wydział Teologiczny UAM w Poznaniu. Plany studiów. Kierunek Teologia. Specjalność katechetyczno-pastoralna, <http://teologia.amu.edu.pl/dla-studenta/dla-studenta/studia-stacjonarne/studia-stacjonarne/plany-studiow-specjalno-katechetyczno-pastoralna> [dostęp: 8.05.2016]; Wydział Teologiczny Uniwersytet Opolski. Plany studiów, <http://wt.uni.opole.pl/plany-studiow/> [dostęp: 8.05.2016]; Wydział Teologiczny UMK w Toruniu. Teologia – programy i plany studiów, <http://www.teologia.umk.pl/index.php/studia/studia-stacjonarne/teologia/program-studiow/> [dostęp: 8.05.2016].

BIBLIOGRAFIA

- BANACH Cz.; *Pedeutologia*, w: *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, t. IV, red. T. Pilch, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2005, s. 301-307.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań: Pallottinum 1998.
- KRAWCEWICZ S., *Pedeutologia*, w: *Encyklopedia Pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Warszawa: Fundacja Innowacja 1993, s. 583-592.
- KUPISIEWICZ Cz., KUPISIEWICZ M., *Słownik pedagogiczny*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2009.
- KWIATKOWSKA K., *Pedeutologia*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne 2008.
- Obwieszczenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2015 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli, „Dziennik Ustaw RP” z 2015, poz. 1264.
- OKOŃ W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 1998.
- Porozumienie pomiędzy Konferencją Episkopatu Polski oraz Ministrem Edukacji Narodowej z dnia 6 września 2000 r. w sprawie kwalifikacji wymaganych od nauczycieli religii, „Dziennik Urzędowy MEN” z 2000, nr 3, poz. 21.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 kwietnia 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli, „Dziennik Ustaw RP” z 2012, poz. 426.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 roku w sprawie standardów przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela, „Dziennik Ustaw RP” z 2012, nr 0, poz. 131.
- SZEMPRUCH J., *Pedeutologia. Studium teoretyczno-pragmatyczne*, Kraków: Impuls 2013.
- WRÓBLEWSKA W., *Metody pracy ze studentami w kontekście efektów określonych w Krajowych Ramach Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego*, „E-Mentor” 2012, nr 1, s. 14-19.
- Wydział Teologiczny UAM w Poznaniu. *Plany studiów. Kierunek Teologia. Specjalność katechetyczno-pastoralna*, <http://teologia.amu.edu.pl/dla-studenta/dla-studenta/studia-stacjonarne/studia-stacjonarne/plany-studiow-specjalno-katechetyczno-pastoralna> [dostęp: 8.05.2016].
- Wydział Teologiczny UKSW w Warszawie. *Program studiów i punkty ECTS*, http://teologia.uksw.edu.pl/sites/default/files/uchwa%C5%82a_2014.pdf [dostęp: 8.05.2016].
- Wydział Teologiczny UMK w Toruniu. *Teologia – programy i plany studiów*, <http://www.teologia.umk.pl/index.php/studia/studia-stacjonarne/teologia/program-studiow> [dostęp: 8.05.2016].
- Wydział Teologiczny. *Uniwersytet Opolski. Plany studiów*, <http://wt.uni.opole.pl/plany-studiow/> [dostęp: 8.05.2016].
- Wydział Teologii KUL Jana Pawła II. *Kurs B (stacjonarne jednolite magisterskie). Rok akademicki 2015/2016*, <http://e.kul.pl/qlprogram.html?ra=1&etap=0&kid=28&op=2> [dostęp: 8.05.2016].
- Wydział Teologii Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie. *Plany kształcenia*, http://www.uwm.edu.pl/wt/50,Plany_ksztalcenia.html [dostęp: 8.05.2016].
- Załącznik do „Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 roku w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela. Dziennik Ustaw RP” z 2012 nr 0 poz. 131.
- ZELMA A.; *Pedeutologia (sylabus: Wydział Teologii UWM w Olsztynie)*, <http://www.uwm.edu.pl/wt/upload/file/SYLABUSY/TEO%20Pedeutologia.PDF> [dostęp: 8.05.2016].

(NIE)KWESTIONOWANA ROLA PEDEUTOLOGII
W KSZTAŁCENIU PRZYSZŁYCH NAUCZYCIELI RELIGII

S t r e s z c z e n i e

Na wstępną formację nauczycieli religii składają się różne obszary kształcenia teologicznego, humanistycznego, pedagogicznego i katechetycznego. W celu uzyskania kwalifikacji do nauczania religii studenci teologii są zobowiązani do przyswajania wiedzy z obszaru pedagogiki, dydaktyki, psychologii oraz kształtowania umiejętności praktycznych i rozwijania kompetencji społecznych. Wśród tak ogólnie określonych zagadnień na uwagę zasługuje wiedza o nauczycielu.

Analizy podjęte w niniejszym artykule zmierzały do ukazania – w oparciu o regulacje prawne, literaturę i katechetyczne dokumenty Kościoła – niepodważalnej roli pedeutologii w kształceniu przyszłych nauczycieli religii. Zauważono, że zakładana w standardach kształcenia pedagogicznego wieloaspektowa wiedza o nauczycielu, różnych koncepcjach kształcenia nauczycieli, uwarunkowaniach społeczno-kulturowych pracy nauczycielskiej i o wielorakich wymiarach aktywności edukacyjnej koresponduje ze wskazaniami zawartymi w dokumentach Kościoła. Co więcej, pozwala na lepsze rozumienie własnej roli zawodowej i etycznego wymiaru pracy dydaktyczno-wychowawczej i opiekuńczej. Sprzyja też kształtowaniu wśród przyszłych nauczycieli religii odpowiedzialności za innych, a zwłaszcza za uczniów. Dążąc do realizacji tych celów warto we wstępnej formacji zwracać uwagę na właściwe rozumienie szczegółowych kwestii z zakresu pedeutologii oraz rozwijanie umiejętności twórczego myślenia i działania w różnych sytuacjach edukacyjnych. Preferuje się przy tym formy i metody oparte na dialogu i współpracy w zespole. Aktywizują one przyszłych nauczycieli religii, wzmacniając dążenie do osiągnięcia dojrzałości wychowawczej i własnego stylu katechizowania.

Słowa kluczowe: pedeutologia; katechetyka; nauczyciel religii; kształcenie; formacja; pedagogika.